

Jézussal való közösségünket ünnepeljük, és minden alkalommal erőt merítünk ahhoz, hogy Krisztus munkáját a családjunk, barátaink, de az idegenek, szegények és a betegek közt is folytassuk. Egyházépítés és evangelizáció csak olyan komoly lelki étellel a háttérben lehetséges, amely Jézusra figyel. A keresztény élet: hivatás.

3. *Missziós egyház.* Misszió nélkül az imádság és a közösség is öncélúvá válik. Jézus nemcsak arra hív bennünket, hogy magunkon dolgozzunk, hanem arra is, hogy másokat felé segítsünk. Fontos az élénk plébániai élet, de ugyanígy katolikus feladat az oktatás, a munka, a közös kultúrához való hozzájárulás és a társadalmi problémák felkarolása. Nem önmagunkért vagyunk, hanem a szegényekért, betegekért, az elhagyottakért és a bűnösökért. Az az egyházközség, amely csak önmagára figyel, nem Krisztus *másokért* adott teste.

Nincs visszaút az egyháztörténelem idillikusabbnak tűnő korszakaiba. Minden korban újra kell gondolni az egyház feladatát és a történelem terhét. Így történt ez Pál idejében, Nagy Konstantin idejében, a keresztény középkorban és a Tridentinum utáni korban is. Jelenünk új egyházképet, új intézményes struktúrát, új kommunikációs stratégiát igényel. Szilárd meggyőződésünkkel kell tennünk, hogy bármennyire eltér is a jelen kultúrájának nyelve a megelőző korszakokétól, változatlanul alkalmas arra, hogy Jézus Krisztus üzenetét rajta keresztül eljuttassuk az emberekhez. Az evangélium bármely kultúrában, bármikor, bármilyen nyelven megszólal. Nem szabad szektává válnunk, ezért mindig szemünk előtt kell tartanunk, hogy Urunk megosztotta asztalát a bűnösökkel, egyaránt szólt a szentekhez és a bűnösökhöz, nemcsak a „tisztákhoz”.
(*Petrás Éva*)

Chicago Studies (Chicago), 2000/1.

A VATIKÁN ÉS A VÉSZKORSZAK. 2003 februárjában hozzáférhetővé tették a kutatók számára azokat a Németországgal kapcsolatos vatikáni dokumentumokat, amelyek *XI. Piusz* pápasága alatt (1922 és 1939 között) keletkeztek.

Vagy negyven éve, *R. Hochhuth* „A helytartó” c. drámájának bemutatója óta újból és újból felvetődik a kérdés, hogy hallgatásával, a nemzetiszocializmusnak a nyilvánosság előtt elmaradt elítélésével hozzájárult-e *XII. Piusz* pápa a vézskorszakhoz, s hogy miként ítéltető meg egyáltalán a katolikus egyház magatartása a hitleri Németországgal kapcsolatban.

1924-től *Eugenio Pacelli*, a későbbi *XII. Piusz* pápa nuncius volt Münchenben. Onnan írt jelentéseiből kiderül, hogy soha, a legkevésbé sem találta rokonszenvesnek a náciizmust, amely legveszedelmesebb ellenfeleit a katolikusokban és a zsidókban látta. Hogy a náciizmus a pusztalétükben is fenyegeti a zsidókat, azt már 1933-ban tudhatta *Pacelli* (akkor már bíboros államtitkár), többek között azokból a levelekből,

amelyekben a *Husserl* tanítványából karmelita apácává lett *Edith Stein* és *Arthur Schwarz* bécsi rabbi számol be arról, hogyan bántalmazzák a nácik a zsidókat.

A most hozzáférhetővé tett dokumentumok hozzájárulhatnak annak megértéséhez, hogy miért nem ítélte el egy enciklikában vagy más módon a Vatikán a nemzetiszocializmust. A német katolikus püspökök 1933 márciusáig határozottan szemben álltak a nácizmussal. A mainzi püspökség például 1930-ban megtiltotta, hogy katolikusok belépjenek a náci pártba, és hogy nácik szentségekhez járuljanak. 1933 márciusában viszont *Hitler* kormánynyilatkozatban ígérte meg a vallási élet biztonságát és szabadságát Németországban. Ez év áprilisában folytak már a *Hitler* által kezdeményezett tárgyalások Berlin és a Vatikán között egy konkordátumról. *Hitler* azért szorgalmazta a konkordátum megkötését, mert rendszerének a legitimitációját, bel- és külföldi „szalonképességének” egyik szimbólumát látta benne.

A német katolikus egyház pedig azt remélte a konkordátum megkötésétől, hogy be fog fejeződni, vagy legalábbis enyhülni fog a náci rendszernek a katolikus egyház ellen durva eszközökkel folytatott harca (*Kulturkampf*), ami együtt járt többek között perekkel, állami támogatások csökkentésével, katolikus könyv- és lapkiadók betiltásával, katolikus egyesületek, szervezetek betiltásával. Ebben a reményben fogadott el a fuldai püspökkari konferencia 1933 márciusában egy *Hitler* iránt rendkívül lojális nyilatkozatot, amelyet *Pacelli* helytelenített: „Miért kellett a német püspököknek oly megértőknek lenniük a kormánynyal szemben?” A német püspökök viszont elképzelhetetlennek tartották, hogy konfrontációra kerüljön sor a nácik és a katolikus egyház között, mert az egyház – úgy gondolták – egyáltalán nincs felkészülve új *Kulturkampf*-ra. A Vatikán tehát abban a reményben ment bele a konkordátum német kezdeményezésének elfogadásába és a tárgyalásba a nácikkal, hogy legalább diplomáciai úton elérhessen valamit a katolikus egyház védelmében. És ezért nem ítélte el – *Edith Stein* és mások kéréseit figyelmen kívül hagyva – a nácizmust, holott már akkor kellőképpen tisztában volt a nácik akkortájt elkövetett rémtetteivel.

A vatikáni levéltár most hozzáférhetővé tett része fontos felvilágosítókkal szolgálhat majd a kutatóknak arról, hogy 1934 és 1939 között miért halasztotta el háromszor is meghatározatlan időre a Szent Officium (a mai Hittani Kongregáció elődje), hogy elítélje a nemzetiszocializmust, a rasszizmust, és miért nem tette indexre *Hitler* „*Mein Kampf*”-ját.

A dokumentumokból kiderül, hogy *XI. Piusz* már 1934-ben megbízta a Pápai Gergely Egyetem professzorait, hogy a katolikus egyház szempontjából értékeljék a nemzetiszocializmus fajelméletét. 1936 októberére a Szent Officium el is készített egy 24 pontból álló „*Syllabus*”-t a XX. század legfontosabb világnézeti tévedéseiről (fasizmus, nemzetiszocializmus, kommunizmus, totalitarizmus). A nácizmus és a rasszizmus azonban

ekkortájt kezdett a Vatikánban háttérbe szorulni, mert a katolikus egyház fő ellenségét egyre inkább a bolsevizmusban és *Sztálin* Oroszországában látták a vatikáni főméltóságok, annál is inkább, mert Németországgal és Olaszországgal közben már konkordátumot is kötött Róma. A Szent Officium üléseiről készített jegyzőkönyvekből világosan kiderül a szemléletnek ez a változása. Végül is annyi történt, hogy a Vatikán 1937 márciusában a „Mit brennender Sorge” és a „Divini Redemptoris” enciklikákkal elhatárolódott a náci és a kommunista totalitarizmustól is.

Legalább ennyire fontos viszont, ami nem történt. 1934 és 1939 között a Szent Officium megbízásából három szöveg is készült, amelyek a „Mit brennender Sorge” kezdetű enciklikánál sokkal egyértelműbben és határozottabban elítélték a nemzetiszocialista fajelméletet általában, különösképpen pedig a rasszista antiszemitizmust. A Szent Officium viszont mindháromszor levette az ügyet a napirendjéről, mégpedig XI. Piusz pápa jóváhagyásával. A katolikus egyház legfelső vezetői részéről alighanem súlyos mulasztás történt akkor, amikor meghatározatlan időre elhalasztották, hogy szembenézzenek a rasszizmus és antiszemitizmus „égető gondjával” (*brennende Sorge*). Annál is inkább, mivel a most előkerült enciklikatervezetek között volt olyan is, amelyik név szerint elítélte Hitlert és a „Mein Kampf”-ot. (*Endreffy Zoltán*)

Frankfurter Allgemeine Zeitung (2003. április 11, április 12, április 24, április 26.)